

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ДОСТОВІРНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ В ПІДРОЗДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Братель С. Г., Ісмайлов К. Ю.

Актуальність дослідження зумовлена законодавчою невизначеністю організації проведення оцінки достовірності інформації в підрозділах Національної поліції України, а також невключенням основних положень із цього питання в навчальні плани з підготовки здобувачів вищої освіти правоохоронних спеціальностей. Стаття є дослідженням, у якому зроблена спроба систематизації міжнародного й національного досвіду та вироблення єдиних критеріїв визначення надійності джерела й достовірності інформації у процесі проведення оцінки достовірності інформації в українських реаліях.

Метою роботи є дослідження актуальних проблем та вироблення єдиних критеріїв для організації проведення оцінки достовірності інформації в підрозділах правоохоронної сфери.

Для досягнення поставленої мети використано низку наукових методів, а саме: теоретичний - для вивчення й аналізу статистичної інформації та науково-методичної літератури, узагальнення інформації для визначення теоретико-методологічних основ дослідження; логічний аналіз - для формулювання основних понять і проведення класифікації; конкретно-історичний - для демонстрації динаміки розвитку; метод діалектики - для встановлення змісту й особливостей складових елементів; емпіричні методи - для узагальнення досвіду.

Однією з проблем організації проведення оцінки достовірності інформації в підрозділах Національної поліції України є те, що в Україні законодавчо не врегульовано процедуру такої діяльності, немає самого механізму, не визначені критерії, за якими необхідно здійснювати аналіз достовірності інформації, а також не визначено коло суб'єктів, які за своїми функціональними обов'язками повинні цим займатися. При цьому поліцейські фактично займаються зазначеною діяльністю, однак вона є невпорядкованою, а отже, не досить ефективною. Тому вагомим значення для аналітичного складника правоохоронної діяльності набуває вироблення єдиних критеріїв оцінки достовірності інформації в підрозділах правоохоронної сфери. Констатовано, що основними властивостями інформації під час її аналізу є відпо-

відність, достовірність, надійність, своєчасність, актуальність, точність, повнота, об'єктивність. Зроблено висновок, що оцінка достовірності інформації передбачає оцінювання джерела на надійність, а змісту інформації - безпосередньо на достовірність. Запропоновано прийняти позначення критеріїв надійності джерела («А», «Б», «В», «Г»), критеріїв достовірності інформації («1», «2», «3», «4») та критеріїв оцінки приватності інформації («1», «2», «3», «4»).

Матеріали статті представляють навчально-практичну цінність для співробітників судових і правоохоронних органів, а також для здобувачів вищої освіти поліцейських спеціальностей.

Ключові слова: інформація, методи аналізу, оцінка інформації, достовірність інформації, надійність джерела інформації.

Bratel S. H., Ismailov K. Yu. Features of assessing the reliability of information in units of the National Police of Ukraine

The relevance of the study is due to the legislative uncertainty of the organization of the assessment of the reliability of information in the units of the National Police of Ukraine, as well as the lack of inclusion of the main provisions on this issue in the training plans of those seeking higher education in law enforcement specialties. The article is a study in which an attempt was made to systematize the international and national survey and develop unified criteria for the reliability of the source and the reliability of information in the process of assessing the reliability of information in Ukrainian realities.

The purpose of the work is to research current problems and develop unified criteria for the organization of assessing the reliability of information in law enforcement units.

To achieve the goal, a number of scientific methods were used, namely: theoretical - for the study and analysis of statistical information, scientific and methodological literature, generalization of information to determine the theoretical and methodological foundations of research; logical analysis - for formulating basic concepts and carrying out classification; concrete-historical - to demonstrate the dynamics of development; dialectics - to establish the content and features of the constituent elements; empirical methods - for generalization of experience.

One of the problems of organizing the evaluation of the reliability of information in the units of the National Police of Ukraine is that in Ukraine the procedure for such activity is not regulated by law, there is no mechanism itself, the criteria by which the analysis of the reliability of information must be carried out, and the circle of subjects is not defined, who, according to their functional duties, should be engaged in this. At the same time, police officers are actually engaged in the specified activity, but it is disorderly and, therefore, not effective enough. Therefore, the development of uniform criteria for assessing the reliability of information in law enforcement units is of great importance for the analytical component of law enforcement activities. It was established that the main properties of information during its analysis are relevance, reliability, reliability, timeliness, relevance, accuracy, completeness, objectivity. It was concluded that the assessment of the reliability of information involves the assessment of the source for reliability, and the content of the information - directly for reliability. It is proposed to accept the designation of criteria of source reliability ("A", "B", "C", "D"), information reliability criteria ("1", "2", "3", "4") and information privacy assessment criteria ("1", "2", "3", "4").

The materials of the article represent educational and practical value for employees of judicial and law enforcement agencies, as well as for students of higher education in police specialties.

Key words: *information, analysis methods, information evaluation, information reliability, information source reliability.*

Постановка проблеми та її актуальність.

У межах наданих повноважень підрозділи Національної поліції України здобувають достатній масив інформації про злочинну діяльність або діяльність осіб, які підпадають під оперативний інтерес. У зв'язку із зазначеним надважливим завданням є застосування аналітичних методів, одним із яких є оцінка інформації. Відповідно, вироблення єдиних критеріїв до надійності джерела та достовірності інформації у процесі проведення оцінки достовірності інформації в українських реаліях набуває неабиякої актуальності. Також в Україні почала реалізовуватися проактивна модель поліцейської діяльності, яка приходить на зміну домінуючій парадигмі реактивної поліцейської діяльності.

Варто зауважити, що відповідно до ст. 17 Конституції України інформаційна безпека є найважливішою функцією держави нарівні із захистом суверенітету й територіальної цілісності та забезпеченням економічної безпеки країни [1].

За допомогою запровадження механізму оцінки достовірності інформації вирішується багато важ-

ливих завдань у діяльності Національної поліції України: по-перше, приводиться до єдиної методології та ідентичних критеріїв оцінка достовірності інформації, підвищується рівень достовірності інформації, отриманої підрозділами Національної поліції України, відповідно до норм, що застосовуються правоохоронними органами країн - членів Європейського поліцейського управління (Європолу), Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерполу); по-друге, підвищується ефективність обміну інформацією між підрозділами Національної поліції України та іншими правоохоронними органами, які застосовують метод оцінки достовірності інформації; по-третє, після оцінки інформація є більш цінною, актуальною для прийняття управлінських, оперативних і процесуальних рішень під час виявлення, попередження та розслідування кримінальних злочинів.

Тому з огляду на перелічені переваги та наявні на сьогодні виклики виконавчі органи України повинні мати належний організаційно-правовий механізм оцінки інформації, а законодавчий орган, відповідно, повинен створити належну правову базу для цього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти зазначеного питання розглядали С.В. Албул, А.О. Аносов, Д.С. Афонін, Р.В. Білоус, В.М. Варенко, О.М. Заєць, К.Ю. Ісмаїлов, В.П. Кицюк, О.Є. Користін, Д.В. Лісніченко, А.В. Мовчан, В.А. Некрасов, Е.В. Рижков, О.В. Тихонова, О.М. Цільмак, С.С. Чернявський, О.Б. Фаріон, І.А. Федчак та інші вчені. Однак сьогодні тривають організаційно-правові зміни в роботі правоохоронних органів, а це зумовлює необхідність продовження наукових розробок у цій сфері в контексті нових умов. Саме цим обґрунтована поставлена мета щодо дослідження актуальних проблем і вироблення єдиних критеріїв для організації проведення оцінки достовірності інформації в підрозділах Національної поліції України.

Згідно з наведеною метою визначено завдання дослідження - розроблення алгоритму здійснення аналізу інформації. Для його досягнення необхідне використання низки наукових методів, а саме: теоретичного - для вивчення й аналізу статистичної інформації та науково-методичної літератури, узагальнення інформації для визначення теоретико-методологічних основ дослідження; логічного аналізу - для формулювання основних понять та проведення класифікації; конкретно-історичного - для демонстрації динаміки розвитку; методу діалектики - для встановлення змісту й особливостей складових елементів; емпіричних методів - для узагальнення досвіду.

Виклад основного матеріалу. Насамперед з'ясуємо, як сьогодні розуміється поняття оцінки інформації у правоохоронній сфері, а отже, які ознаки містить така діяльність.

Так, оцінка інформації (оцінка даних) у правоохоронній сфері є одним зі складників процесу кримінального аналізу поряд зі збиранням, упорядкуванням, описом даних та індуктивним висновком [2, с. 10].

У «Короткому тлумачному словнику керівника підрозділу кримінального аналізу» надано таке визначення оцінки інформації (англ. evaluation of information): визначення цінності елементів інформації з позиції достовірності, надійності, відповідності та точності [3].

Перший в Україні підручник з основ кримінального аналізу за загальною редакцією професора О.Є. Користіна дає таке визначення оцінки інформації: це процес визначення цінності елементів інформації з позиції достовірності та актуальності. Також у підручнику зазначено, що головною метою оцінки інформації є використання загальноприйнятих знаків (індексів) надійності джерела та достовірності змісту інформації, що має критично важливе значення для аналітичного процесу й формування висновку аналітиком. Результатом такої оцінки інформації повинен стати висновок про її релевантність для досліджуваного феномену [4, с. 51].

Доцент І.А. Федчак виділяє головну проблему у сфері відповідного обігу та службового використання інформації - уміння її правильно оцінити, адже для цього потрібні знання сутності інформації, видів джерел інформації, а також специфіки її передачі та принципів управління інформацією. Саме тому І.А. Федчак пропонує таке визначення оцінки даних: визначення цінності елементів інформації з позиції достовірності, надійності, відповідності та точності [5, с. 82].

Під достовірністю інформації розуміють деяку функцію ймовірності помилки, тобто події, яка полягає в тому, що реальна інформація про деякий параметр у системі не співпадає в межах заданої точності з істинним значенням. Важливим етапом вибору, розроблення методів і механізмів забезпечення достовірності інформації є аналіз процесів її обробки. У ході аналізу необхідно досліджувати структуру обробки даних, побудову моделі виникнення помилок і їх взаємодії, здійснювати розрахунок імовірності виникнення, виявлення та виправлення помилок для різних варіантів структури обробки даних і використання

механізмів забезпечення потрібного рівня достовірності [6, с. 53]. Оцінка достовірності інформації - це процес встановлення ступеня відповідності інформації про об'єкт (у межах прийнятих у процесі вирішення завдань інформаційних моделей) реальному стану об'єкта, тобто визначення ступеня адекватності уявлень реальному стану об'єкта (предмета, явища) [7].

Підсумовуючи вищенаведені визначення поняття оцінки інформації, можемо зробити проміжний висновок щодо основних властивостей, які повинна мати інформація під час її аналізу, зокрема: відповідність, достовірність, надійність, своєчасність, актуальність, точність, повнота, об'єктивність.

Варто зауважити, що правоохоронні органи загалом застосовують уніфіковані (міжнародні) стандарти та системи у сфері оцінки достовірності інформації, яка передбачає окреме оцінювання джерела на надійність, а змісту інформації - безпосередньо на достовірність, наприклад: «4×4», «5×5», «6×6» або «4×4×4», «5×5×5», «6×6×6», де третім критерієм є приватність інформації.

У світовій правоохоронній практиці прийняті такі позначення критеріїв надійності джерела: «А», «В», «С», «D». Для узгодженості з уже прийнятими нормативними актами України вважаємо за доцільне використовувати таке позначення критеріїв надійності джерела: «А», «Б», «В», «Г».

Щодо критеріїв достовірності інформації пропонуємо аналогічні зі світовим досвідом позначення: «1», «2», «3», «4». Те саме стосується критеріїв оцінки приватності інформації: «1», «2», «3», «4».

Отже, наведене означає, що уповноважена особа, яка здійснює аналіз інформації, вносить літерно-цифровий код до паперового чи електронного носія інформації відповідної форми (А1, А2, Б1, Б2 - не вимагає перевірки).

Код надійності джерела	Код достовірності інформації			
	«1»	«2»	«3»	«4»
«А»	А1	А2	А3	А4
«Б»	Б1	Б2	Б3	Б4
«В»	В1	В2	В3	В4
«Г»	Г1	Г2	Г3	Г4

Далі розглянемо окремо кожну градацію (надійність джерела, достовірність інформації та приватність інформації) під час проведення аналізу інформації на достовірність.

Надійність джерела інформації містить чотири критерії: «А» - абсолютно надійне; «Б» -

надійне в більшості випадків; «В» - у більшості випадків ненадійне; «Г» - визначити надійність немає можливості.

Кожний критерій має відповідні ознаки:

1. За критерієм надійності «А» (абсолютно надійне) джерелами інформації є:

- технічні засоби, за допомогою яких проводилася безпосередньо фіксація відео-, аудіо- або іншої інформації, що може бути перевірено й підтверджено уповноваженою особою, яка проводить оцінку надійності джерела;

- об'єкти та їх сліди, отримані в результаті використання спеціальних знань, виявлення, фіксація, вилучення й дослідження яких було здійснено відповідно до чинного законодавства;

- банки та бази даних державних і міжнародних установ та організацій;

- фахівець - особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями та має документи відповідного державного чи міжнародного зразка;

- державні установи, підприємства та організації, які надають інформацію за встановленою формою державного зразка;

- офіційні державні засоби масової інформації України та інших країн.

2. За критерієм надійності «Б» (надійне в більшості випадків) джерелами інформації є:

- будь-які технічні засоби (мобільні телефони, комп'ютери, системи відеоспостереження, ігрові консолі, обладнання для зв'язку, обладнання для запису інформації тощо);

- недержавні, комерційні установи, підприємства та організації, до сфери діяльності яких належить інформація, що надається, і які в минулому в більшості випадків виявилися надійними джерелами (3 й більше разів та були оцінені за рівнем надійності не нижче ніж «Б»);

- громадяни України, іноземні особи та особи без громадянства, особистості яких встановлені, які в минулому в більшості випадків виявилися надійними джерелами (3 й більше разів та були оцінені за рівнем надійності не нижче ніж «Б»).

3. За критерієм надійності «В» (у більшості випадків ненадійне) джерелами інформації є:

- громадяни України, іноземні особи та особи без громадянства, особистості яких встановлені, які в минулому були як надійними (менше ніж 3 рази та були оцінені за рівнем надійності не нижче ніж «Б»), так і ненадійними джерелами (досить одного разу);

- громадяни України, іноземні особи та особи без громадянства, особистості яких встанов-

лені, які мають особисту зацікавленість у наданні інформації;

- недержавні, комерційні установи, підприємства та організації, до сфери діяльності яких належить інформація, що надається, і які в минулому були як надійними (менше ніж 3 рази та були оцінені за рівнем надійності не нижче ніж «Б»), так і ненадійними джерелами (досить одного разу).

4. За критерієм надійності «Г» (визначити надійність немає можливості) джерелами інформації є:

- будь-які невстановлені особи;

- недержавні засоби масової інформації;

- будь-яка особа, установа, підприємство чи організація, яка не може бути оцінена за рівнем надійності «А», «Б», «В».

Оцінка надійності джерела інформації здійснюється за такими елементами:

а) авторитетністю джерела та ступенем довіри до нього. У процесі оцінки авторитетності джерела інформації враховується її офіційність, у процесі оцінки ступеня довіри - знання уповноваженою особою джерела безпосередньо та наявність позитивної співпраці в минулому;

б) ступенем захисту джерела інформації. Визначення ступеня захисту джерела інформації стосується лише документів та виражається в доступності отримання самого документа без урахування його змісту.

Достовірність інформації також має чотири критерії: «1» - інформація повністю достовірна; «2» - інформація відома джерелу особисто; «3» - інформація джерелу особисто невідома, проте підтверджується іншою інформацією; «4» - інформація джерелу невідома, підтвердити її немає можливості.

1. За критерієм достовірності інформації «1» (інформація повністю достовірна) виокремлюється інформація, яка:

- підтверджена та взаємопов'язана з іншою інформацією (кількість інформаційних даних повинна дорівнювати 3 і більше, при цьому інформаційні дані повинні бути за рівнем достовірності не нижчими ніж «2», а джерела цих інформаційних даних - незалежними одне від одного та з рівнем надійності не нижчим ніж «Б»);

- крім свого джерела, має ще не менше ніж 3 незалежні джерела з рівнем надійності не нижчим ніж «Б»;

- перевірена та підтверджена особою, яка проводить оцінювання достовірності інформації.

2. За критерієм достовірності інформації «2» (інформація відома джерелу особисто) виокремлюється інформація, яка:

- підтверджена та взаємопов'язана з іншою інформацією (кількість інформаційних даних повинна дорівнювати 2, при цьому інформаційні дані повинні бути за рівнем достовірності не нижчими ніж «2», а джерела цих інформаційних даних - незалежними одне від одного та з рівнем надійності не нижчим ніж «Б»);

- крім свого джерела, має ще не менше ніж 2 незалежні джерела з рівнем надійності не нижчим ніж «Б»;

- відома джерелу особисто, хоча особа, яка оцінює вказану інформацію, особисто її не сприймала.

3. За критерієм достовірності інформації «3» (інформація джерелу особисто невідома, проте підтверджується іншою інформацією) виокремлюється інформація, яка:

- підтверджена та взаємопов'язана з іншою інформацією (кількість інформаційних даних повинна дорівнювати 1, при цьому інформаційні дані повинні бути за рівнем достовірності не нижчими ніж «2», а джерела цих інформаційних даних - незалежними одне від одного та з рівнем надійності не нижчим ніж «Б») або підтверджена та взаємопов'язана з іншою інформацією (кількість інформаційних даних повинна дорівнювати 2, при цьому рівень достовірності цих інформаційних даних повинен бути не нижчим ніж «3», а джерела цих інформаційних даних - незалежними одне від одного та з рівнем надійності не нижчим ніж «В»);

- крім свого джерела, має ще не менше ніж одне незалежне джерело з рівнем надійності не нижчим ніж «Б» або не менше ніж 2 незалежні джерела з рівнем надійності не нижчим ніж «В»;

- може бути отримана джерелом від третьої сторони, зокрема й із засобів масової інформації.

4. За критерієм достовірності інформації «4» (інформація джерелу невідома, підтвердити її немає можливості) виокремлюється інформація, яка:

- не підтверджена іншою інформацією;

- не має незалежних джерел, які підтверджують зазначену інформацію;

- має у своєму змісті суперечливі судження або є нелогічною [4, с. 54-58].

Оцінка достовірності змісту інформації проводиться за такими елементами:

а) способом отримання інформації: безпосередньо або за допомогою інших непрямих зв'язків. Уповноважена особа повинна враховувати кількість непрямих джерел інформації в разі побічного способу отримання інформації та вва-

жати, що чим більшою є кількість непрямих джерел на шляху передачі інформації, тим меншим є ступінь її достовірності;

б) наявністю інших незалежних джерел цієї самої інформації та їх характеристикою. Уповноважена особа повинна встановити інші незалежні джерела інформації, кількість яких прямо пропорційно впливає на її достовірність, а саме: наявність 3 і більше незалежних джерел підвищує ступінь достовірності інформації, тобто характеризує її як таку, що в більшості випадків не потребує додаткових перевірок;

в) встановленням підтвердження та взаємозв'язку цієї інформації з іншими даними (інформацією). Уповноважена особа повинна виявити іншу інформацію, зміст якої підтверджує або спростовує інформацію, що перевіряється [4, с. 60].

Своєю чергою *оцінка приватності інформації* використовується аналітиком за потреби, на власний розсуд та має такі критерії: «1» - інформація загального користування; «2» - інформація для службового користування працівників Національної поліції України; «3» - таємна інформація; «4» - цілком таємна інформація.

Ці критерії знаходять утілення в таких прикладах: «1» - інформацію отримано у процесі відпрацювання інтернет-сайтів; «2» - інформацію отримано з баз даних і систем інформаційно-аналітичного забезпечення, доступ до яких є у всіх працівників поліції; «3» - інформацію повідомив негласний співробітник, упроваджений в оперативну розробку; «4» - персональна інформація про діючих негласних співробітників [5, с. 85].

Висновки. Таким чином, однією з проблем організації проведення оцінки достовірності інформації в підрозділах Національної поліції України є те, що в Україні законодавчо не врегульовано процедуру такої діяльності, немає самого механізму, не визначені критерії, за якими необхідно здійснювати аналіз достовірності інформації. При цьому поліцейські фактично займаються зазначеною діяльністю, однак вона є невпорядкованою, унаслідок чого - не досить ефективною. Визначено, що вагомого значення для аналітичного складника правоохоронної діяльності набуває вироблення єдиного механізму оцінки достовірності інформації в підрозділах правоохоронної сфери.

Констатовано, що основними властивостями інформації під час її аналізу є відповідність, достовірність, надійність, своєчасність, актуальність, точність, повнота, об'єктивність. Зроблено висновок, що оцінка достовірності інформації

передбачає оцінювання джерела на надійність, а змісту інформації - безпосередньо на достовірність. Запропоновано прийняти позначення критеріїв надійності джерела («А», «Б», «В», «Г»), критеріїв достовірності інформації («1», «2», «3», «4») та критеріїв оцінки приватності інформації («1», «2», «3», «4»).

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Основи кримінального аналізу : посібник з елементами тренінгу / О.Є. Користін, С.В. Албул, А.В. Холостенко, О.М. Заєць, К.Ю. Ісмайлов, Г.К. Тетерятник, І.М. Горбаньов. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2016. 112 с.
3. Короткий тлумачний словник керівника підрозділу кримінального аналізу / К.Ю. Ісмайлов, О.С. Кіреєва, В.В. Половніков, О.І. Постол, О.Б. Фаріон. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2018. 160 с.

4. Основи кримінального аналізу : підручник / А.М. Бабенко, О.М. Заєць, В.А. Некрасов, К.Ю. Ісмайлов, Д.О. Пефтієв та ін. ; за заг. ред. О.Є. Користіна. Одеса, 2019. 296 с.

5. Федчак І.А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.

6. Критерії моніторингу достовірності інформації в інформаційному просторі / З.М. Бржевська, Н.М. Довженко, Г.І. Гайдур, А.О. Аносов. Кібербезпека: освіта, наука, техніка. 2019. № 1(5). С. 52-58.

7. Богуш В.М., Кривуца В.Г., Кудін А.М. Інформаційна безпека : термінологічний навчальний довідник. Київ : ООО «Д.В.К.», 2004. 508 с.

Братель С. Г.,
кандидат юридичних наук, доцент
перший проректор
Одеського державного університету внутрішніх
справ

Ісмайлов К. Ю.,
кандидат юридичних наук, доцент